

'Ieder het zijne...?'

(Johan Gortworst)

De samenleving vraagt van de overheid meer oog te hebben voor de menselijke maat bij toepassing van regels. Voor iedereen geldt nu: 'vertrouw op je eigen kracht en zoek eerst steun bij je netwerk.' Voor de meest kwetsbaren is dat te hoog gegrepen en stigmatiserend. Deze 'One size fits all'-benadering staat op gespannen voet met maatwerk.

Armoedebestrijding blijft een must. De armoedebestrijding blijft hoognodig. Nog steeds leeft bijna een half miljoen Nederlandse huishoudens in armoede, waaronder ook gezinnen met minderjarige kinderen. De tijd is allang voorbij dat de kerken en andere maatschappelijke instellingen zich alleen voor de armenzorg verantwoordelijk voelden. Vandaag de dag zijn er sociale wetten die moeten zorgen voor de bescherming van de meest kwetsbare mensen in onze samenleving.

Lukt dat in voldoende mate? De nieuwe regering heeft de ernst van de tweedeling in de samenleving onderkend en de armoedebestrijding tot een van haar speerpunten gemaakt. Zo wil ze het aantal kinderen dat in armoede opgroeit in vier jaar tijd halveren. Dat vraagt om een inspanning van velen.

Beroep op eigen kracht is overvragen

De overheid stelt regels aan hulp. Voordat er steun verleend wordt, gaat de overheid eerst na wat iemand zelf nog kan en of familieleden, vrienden of buren in kunnen springen. Het initiatief moet in principe van de persoon zelf uitgaan. Eigen verantwoordelijkheid staat voorop. Deze uitgangspunten, hoe voor de hand liggend ook, zijn in de afgelopen jaren als een blauwdruk over onze samenleving geleegd. Een 'One size fits all'-aanpak.

De laatste tijd stellen onderzoekers en opiniemakers steeds vaker kritische vragen bij deze landelijke blauwdruk. Een belangrijk punt van kritiek is dat het erop lijkt dat we er te gemakkelijk vanuit gaan dat ieder mens in staat is om aan dat ideaalbeeld van de zelfredzame, op eigen kracht functionerende burger te voldoen. Een burger die een stabiel leven leidt binnen een stevig netwerk. De medewerkers van Sant'Egidio weten wel beter. Zij kennen de mensen die in armoede leven en soms uit schaamte geen hulp zoeken. Elke maandag schuiven zestig tot zeventig mensen aan bij de Franciscustafel in de pastorie voor een gratis maaltijd. Elke week komen bijna tweehonderd mensen met financiële problemen bij de Kledingbank om gratis kleding te halen. De achtergronden zijn zeer verschillend. Wellicht speelt mee dat sommigen denken nooit te zullen voldoen aan het ideaalbeeld dat we bedacht hebben en de officiële

hulp mijden. Een aantal zal de weg naar de instanties niet eens kennen.

'Vernederende regelgeving'

Vorig jaar augustus promoveerde de historica Willemijn van der Zwaard op haar proefschrift 'Omwillen van fatsoen. De staat van menswaardige zorg'.¹ Eén van haar conclusies was dat onze verzorgingsstaat veraf staat van het dagelijks leven van mensen met een hulpvraag. 'Regels bedoeld om ze te helpen, pakken vaak averechts en soms vernederend uit'. 'De Nederlandse verzorgingsstaat wil een menswaardig bestaan voor iedereen garanderen, maar zet in dat streven diezelfde menselijke waardigheid onder druk', zegt Van der Zwaard. Ze roept op om beter rekening te houden met de behoefte van burgers om meer gezien en gehoord te worden, waarbij we hun individuele situatie meewegen. Dus geen 'One size fits all'.

De presentiebenadering als alternatief

In die zin was de theoloog Prof. Dr. Andries Baart (1952)² zijn tijd vooruit toen hij zijn presentiebenadering in 2001 publiceerde. Een benadering bedoeld om hulpverleners een aantal werkprincipes mee te geven. Kenmerkend in zijn presentiebenadering is 'de gerichtheid op het scheppen van rechtvaardige en liefdevolle menselijke verhoudingen, met name waar mensen onaanzienlijk, arm, 'sociaal overbodig', doodziek of 'hopeloos' zijn.' In de presentiebeoefening wordt er gestreefd naar 'er zijn met' en 'er zijn voor' de behoeftige ander die aangewezen is op (professionele) hulp en steun. Het doel is het tot stand brengen van afstemming op de leefwereld en levensloop van de ander. Het aangaan van een relatie die zowel weldadig is als richting geeft aan de gezochte hulp en steun.

Als je vanuit deze principes werkt, vindt de hulp niet enkel plaats tijdens het spreekuur van de hulpverlener, maar kan elk moment van de dag een moment zijn om elkaar beter te begrijpen en samen naar nieuwe wegen voor de toekomst te zoeken.

Onderscheid maken is nodig...

Voor gelovigen klinkt deze benadering, die het voor de ander beschikbaar zijn en samen optrekken centraal stelt, vertrouwd in de oren. Laat dit volgens de jurist en CDA-politicus Mr J.P.H. Donner nu ook het hogere doel zijn van onze moderne welvaartsstaat. In een rede voor Sociale Diensten in 2016 hield hij de ambtenaren al voor dat het er in deze tijd om gaat 'ieder het zijne te geven', beleid op maat, rekening houdend met plaatselijke en persoonlijke omstandigheden. 'Het maken van onderscheid naar behoeftes, mogelijkheden en omstandigheden is de norm van uitvoering geworden.' En hoe

vreemd het ook mag klinken, 'ieder het zijne geven' kan ertoe leiden dat de één net wat meer ondersteuning krijgt dan de ander. Niet alle gevallen hoeven gelijk te worden behandeld en dat kan schuren met onze opvattingen over rechtsgelijkheid. Hoe dit schuurt zagen we vorig jaar bij een mevrouw in Wijdemeren die naast haar bijstandsuitkering af en toe van haar moeder een tas met boodschappen cadeau kreeg. Een daad van liefde zou je zeggen. Nee, zei de gemeente, dit is niet rechtvaardig als je het vergelijkt met andere mensen die een uitkering krijgen en het zonder die gratis boodschappen moeten doen. De gemeente vorderde een flink bedrag terug. De rechter velde een Salomonsoordeel door zowel de gemeente als de vrouw tegemoet te komen.

...voor een menselijke benadering. Zo makkelijk is het dus niet om maatwerk te leveren vanuit een menselijke benadering. De presentiebenadering kan daarbij helpen. Het werk van Baart is al door veel opvanginstellingen voor daklozen omarmd. Juist in die instellingen ondervindt men dagelijks

hoe grillig de levensloop van een mens kan zijn. Periodes van herstel kunnen afgewisseld worden door periodes van terugval. Uithuilen en opnieuw beginnen. Waar je dan behoefte aan hebt is een arm om je schouder, net op het moment dat je het niet verwacht. Gemeende aandacht. Naastliefde van de zuiverste soort.

¹ Mens raakt uit beeld in regels verzorgingsstaat - Binnenlands Bestuur

² Prof. dr. A.J. (Andries) Baart (1952) studeerde andragologie in Amsterdam (Universiteit van Amsterdam), specialiseerde zich op het terrein van de praktische theologie (KTH Utrecht en KU Nijmegen) en promoveerde in de wijsbegeerte (EU Rotterdam 1986). Van 1991-2006 was hij bijzonder hoogleraar aan de Katholieke Theologische Universiteit Utrecht. Sinds 2007 bekleedt hij de leerstoel Presentie en Zorg (Tilburg en Utrecht) Sinds 2015 is hij als bijzonder hoogleraar verbonden aan de North-West University in Zuid-Afrika en sinds 2018 als visiting professor aan het UMC Utrecht, afd. Psychiatrie.

